

НИКОЛА ПЕТКОВИЋ*
Факултет за специјалну
едукацију и рехабилитацију
Београд
ГОРАН РАДИЋ
Правни факултет за
привреду и правосуђе
Нови Сад

УДК 173(316.647.5):343.2
Монографска студија
Примљен: 11.02.2015
Одобрен: 23.02.2015

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ - СТАРА РЕШЕЊА У НОВОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Сажетак: Након више од деценије од измена националног кривичног законодавства којима је по први пут уведено кривично дело насиља у породици запажају се дискутабилни резултати у погледу генералне и специјалне превенције. Висока учесталост, озбиљне последице, чести случајеви леталних исхода, као и практично редовна пракса кршења мера заштите жртава породичног насиља, егзистирају као константа у српском друштву. Премда су разлози овоме бројни, у раду ће аутори дати краћи осврт на поједине теоријске и практичне проблеме у вези са датом инкриминацијом, као и предлоге могућих унапређења у овом контексту. Указујући на делимичну конфузију која је настала увођењем овог кривичног дела, те подељене ставове аутора и правника у пракси, указаће се на потребу ревидирања постојећих законских одредби, као и предности ранијих тумачења. Додатно, са циљем унапређења мера заштите, представиће се сегмент упоредноправне праксе, односно могућности преузимања појединих концепција у националним оквирима.

Кључне речи: Насиље у породици, кривично право, мере заштите, превенција

Увод

Прегледом домаће научне литературе измене које су инкорпориране у кривично законодавство, а у контексту насиља у породици, постављене су као победа феминистичких снага, те полазна тачка измењене политике односа према учиниоцима и жртвама породичног насиља у Србији. Кривично гоњење кроз посебну инкриминацију и по службеној дужности, елиминисање додатног оптерећења жртве, остваривање хитности поступања, спровођење посебних мера заштите као и строжије казнене одредбе неки су од елемената који су посебно истакнути у овом контексту (Јовановић, 2008).

Па ипак, након више од деценије од како је изменама националног кривичног законодавства насиље у породици предвиђено као засебно кривично

---

* nikola82petkovic@yahoo.com

дело, стиче се утисак да актуелна ситуација у Србији и даље носи значајан број дилема о потребама и могућностима унапређења кривичноправне легислативе. Имајући у виду да различити извештаји упућују на перзистентно високу превалентност породичног насиља као и више десетина случајева годишње који се заврше леталним исходом, јасно се поставља питање ефективности постојећег нормативног оквира, пенолошке прилагођености казнене политике, те реалног остваривања циљева националне стратегије за борбу против насиља у породици.

Пратећи хронологију и укупност измена позитивног законодавства, насиље у породици, током година, обухваћено је и одредбама Породичног и Прекршајног закона. Овакав став законодавца могао се схватити као израз тежње обухватније регулативе различитих сегмената дате појаве. Међутим, значајна неусклађеност наведених оквира поставила је не само теоријски већ и практични императив додатних експланација и експликација, односно остваривања кохерентности различитих система заштите жртава насиља у породици (Панов, 2008; Њагуловић, 2012).

Сумирајући наведено, у даљем тексту представиће се краћа анализа *de lege lata* корпуса правних норми која се тичу ових области. Додатно, указаће се на дискрепантности на нивоу кривичне, породичне и прекршајне регулативе, односно преглед упоредноправних решења којима би се могли остварити очекивани циљеви на нивоу специјалне и генералне превенције.

Појам породице и оквир заштитног објекта

Неретко се у јавним расправама, па и у научним радовима може наићи на став да је насиље у породици препознато као кривично дело тек 2002. године када је чланом 118а Кривичног законика исто уведено у сегмент кривичних дела против брака и породице. Ипак, овакав позиција јасно није исправна. Феноменолошки посматрано сву турбулентност унутарпородичних збивања законодавац је до тад препознавао кроз опште инкриминације. Лака телесна, тешка телесна повреда, угрожавање сигурности, принуда, кривично дело убиства неки су од нормативноправних оквира којима се пружала заштита свим жртвама, истина без препознавања специфичности породичног контекста (Јовановић, 2009; Стојановић, 2009).

Па управо контекстуални оквир, изложеност и вулнерабилност жртава, зависност од насилника, немогућност сепарације, као и хроничитет насилних утицаја поставили су се као аргументи формулисања посебних кривичноправних одредби. Наиме, чланом 118а КЗ законодавац је иницијално предвидео да ће се учиниоцем насиља у породици сматрати свако ко употребом силе или озбиљном претњом да ће напасти на живот или тело повређује или угрожава телесни или душевни интегритет члана породице (Јовић и Кешетовић, 2002; Антић, 2004).

Представљено правномотехничко решење тако је отворило једно од првих дилема у контексту дате инкриминације, а које се односи на спецификацију учинилаца и круга лица обухваћених заштитним објектом. Тако, премда би општи смисао овог кривичног дела требало схватити као *delictum proprium*, односно кривично дело које могу извршити само лица са посебним својствима, одредницом „ко применом насиља“ имплицирано је да се свако лице може појавити као учинилац (Јовановић, 2008).

Нелогичност претходног тумачења потпомогнута је и прилично неуједначеном судском праксом у предметима који се тичу насиља у породици, а у периоду непосредно након увођења представљене инкриминације. Став Врховног суда према коме се појам породице ограничава на оквир супружника и сродника у правој линији који живе у заједничком домаћинству сматран је исувише рестриктивним, уз напомене о потреби проширивања датог подручја заштите.

Са циљем превазилажења опажених тешкоћа Законом о изменама и допунама Кривичног законика 2006. године законодавац је понудио ново решење. Отуда је чланом 194. КЗ експлицирано да ће се казнити казном затвора у трајању од 3 месеца до 3 године свако ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице (Стојановић, 2009).

Додатно, у члану 112 истог Закона експлицирано је да се чланом породице сматрају супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник. Истом одредбом оквиром породице обухваћени су и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству, као и лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Премда је Кривични законик као системски закон овим понудио целовито решење, конфузију у погледу појмовног одређења породице додатно је унео Породични закон, а који је ступио на снагу 2005. године (Почуча, 2010; Почуча и Шаркић, 2012). Наиме, иако одредбе Породичног закона нису обавезујуће у контексту кривичног права, придодавање лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези породичном оквиру, довело је у теоријском смислу до потпуног разводњавања првобитне интенције законодавца. Ово се може закључити из логичке анализе ситуације према којој ће насиље бившег партнера са којим је пасивни субјект био у емотивној вези пре две деценије бити сматрано насиљем у породици.

Неадекватност представљеног решења поставља се коначно и у другом хипотетичком сценарију према коме би жена која је у брачној заједници, а која искуси насиље од стране бившег или актуелног ванбрачног сексуалног партнера поново била обухваћена предметом заштите из члана 194 КЗ. Претпоста-

вљамо да овакав паралелизам заштите брачног и ванбрачног статуса није био обухваћен интенцијом законодавца, те се отуда свакако поставља упитним.

Претходно представљена критичка анализа чини се заправо централним сегментом проблематике инкриминације насиља у породици. Наиме, водећи се криминолошким, а пре свега феноменолошким запажањима, овај феномен подразумева специфичну интеракцију блиских чланова које карактеришу емоционална и по правилу финансијска зависност. Павловић (2013) елаборирајући проблематику злостављања деце тако истиче да вулнерабилност детета произилази из односа подређености, афективне везаности и свеукупне зависности од родитеља. У истом контексту, Николић-Ристановић и Миливојевић (2000) закључује да жене жртве насиља у породици по правилу не напуштају мужеве насилнике из разлога изостанка стамбене и финансијске независности. Сумирајући наведено, управо дате варијабле којима се истиче специфичност насиља у породичном контексту постављају се као виталне и у дефинисању оквира заштитног објекта.

Премда Кривични законик у претходно поменутом члану 112 наводи браћу и сестре као чланове породице у односу на које важе заштитне одредбе из члана 194 истог закона, осврнувши се на судску праксу чини се логичним закључак из решења Окружног суда у Чачку, КЖ бр., 166/06 од 30.05.2006. године. Наиме према наводима суда *„Када окривљени који има пребивалиште у К повремено дође у родно село у општини Ч. где је сувласник једног дела куће, у чијем другом делу живе брат и снаја, па дође до физичког сукоба, не може се појавити као извршилац кривичног дела насиља у породици из члана 118а. ст.1”*.

Ипак, с обзиром да браћа и сестре реално представљају легитимне објекте заштите, а посебно у ситуацији када се ради о малолетним лицима или лицима која живе у истом домаћинству са насилником, стиче се утисак потребе новелирања кривичноправних одредби којима би се управо на датим критеријумима ограничила заштита предвиђена чланом 194 КЗ.

Сензитивност Закона у погледу степена заштите субјеката обухваћених актуелним чланом 112 КЗ могла би се размотрити и у контексту потребе обухватања заштитом родитеља бившег или садашњег супружника. Наиме, чињеницом да се поново ради о пунолетним особама финансијски и стамбено независним са ограниченом емоционалном везаношћу у односу на учиниоца насиља чини се логичним да ова лица не буду обухваћена појмом породице, односно да се њихова заштита остварује кроз опште инкриминације. Евентуално ограничење у овом смислу могло би се обухватити ситуацијом у којој родитељи актуелног или бившег супружника живе у истом домаћинству са учиниоцем насиља.

Сумирајући наведено, потреба ревидирања законских одредби које се тичу одређивања оквира заштитног објекта, односно појма породице, поставља се од посебног значаја. Поред чињенице да постојећа решења оправдавају примену кривичних норми у ситуацијама које не одговарају природи овог кривичног дела, кумулативни проблеми који се запажају у односу на одређење

бића кривичног дела воде значајној збрици у предметном пољу. Отуда, премда наизглед ретроградан, предлог враћања ранијег, рестриктивнијег тумачења појма породице, донео би виши ниво јасноће како у теоријском тако и у практичном смислу. На крају, чињеницом да законодавац и даље јасно препознаје оквир општих инкриминација, поменута ограничења не би била на уштрб права грађана, а судови би у сваком конкретном случају у коме се члан шире породице појави као оштећена страна могли узети у обзир дату околност, у смислу утврђивања отежавајућих околности.

Радња извршења кривичног дела

Друга дилема у контексту инкриминације насиља у породици односи се на саму радњу извршења овог дела. Дато питање тако поред теоријског значаја има и јасне практичне кривичноправне одразе. Наиме, водећи се анализом аутора попут Жарковића и сарадника (2012) и Јовановић (2008) поставља се питање да ли је радња овог дела алтернативно одређена као употреба силе или озбиљне претње, дрско или безобзирно понашање односно као повреда или угрожавање телесног или душевног интегритета члана породице.

Нејасноће у погледу одређења бића овог кривичног дела представља и Делић (2012). Тако дата ауторка упућује на пресуде ОСБ Кж-2204/06 од 29.08.2006. године према коме кривично дело насиља у породици постоји када се окривљени безобзирно понашао према својој мајци на тај начин што је уз увреде није пуштао у кућу. Односно, пресуду Основног суда у Чачку Кж-284/09 од 20.10.2009. године сходно којој ће исто постојати када је окривљени у дужем периоду викао на своје родитеље, хистерисао и захтевао од њих новац за куповину дроге.

Наиме, прилично је јасно разумети ситуацију у којој учинилац физички повређује члана породице, ипак критеријуми озбиљне претње, дрског или безобзирног понашања, те угрожавања душевног интегритета члана породице не могу се тако јасно препознати у свој сложености унутарпородичних релација.

Водећи се наводима Живковића и сарадника (2012) представљени елементи морају се разумети у садржинском контексту ове инкриминације. Тако дати аутор наводи да кривично дело насиља у породици може постојати и када је наведена радња предузета само једном, а у зависности од последице, при чему се ово односи на радњу испољавања насиља и употребу квалификоване радње. Ипак, према истом извору, да би дрско и безобзирно понашање проузроковало угрожавање потребно је да се радња понови више пута.

Према Стојановићу (2009) неопходно је да радња извршења буде таква да је објективно подобна да доведе до угрожавања спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице. При томе дело из члана 194 КЗ сматраће се свршеним када дође до угрожавања, иначе би се могло говорити само о некажњивом покушају. Управо у том смислу истиче се и дилема да ли је оправдано говорити о свршеном кривичном делу са критеријума субјективног осећаја угрожености или објективног критеријума.

Важним елементом у овом контексту поставља се и појам дрског и безобзирног понашања. Премда, Јовановић (2008) наводи да критеријум одређења овог термина треба разумети у складу са тумачењем кривичног дела насилничког понашања из члана 344 КЗ, Шуловић (2009) наводи да дрско понашање излази из правила уобичајеног понашања и интерперсоналне комуникације, уз испољавање вређања, игнорисања и спремности за физичко разрачунавање са другим лицем. У том смислу Шуловић (2009) истиче да се у сваком конкретном случају мора ценити да ли се заиста ради о неком од ових понашања.

Претходна елаборација мора се разумети и у контексту појма спокојства, а који према Јовановићу (2008) може бити схваћен као осећање безбедности, безбрижности, хладнокрвности и мира. Исти појам према Стојановићу (2009) подразумева настапање осећања личне или имовинске несигурности, страха, одсуства мира неопходног за нормалан и уредан живот, док Шуловић (2009) наводи да спокојство представља осећање психичке и физичке сигурности, те стање лишено било каквог узнемиравања.

Исувише широко одређење инкриминације из члана 194 КЗ јасно повлачи бројна питања која с обзиром на хетерогеност предметне појаве не могу бити увек једнако тумачена. Ово се посебно односи на питање субјективног или објективног осећаја угрожености, те чињеницу да се данас у пракси среће ситуација у којој жене неретко злонамерно оптужују мужеве за насиље у породици, а што се касније користи као аргумент у бракоразводним парницама или поступцима за остваривање старатељског права.

Решење у овом смислу ипак није једноставно. Наиме, поштујући феноменолошку хетерогеност насиља у породици, актуелно кривичноправно одређење заправо усваја четири радње извршења и три последице (само у основном облику) чиме је креиран прилично компликован правномотехнички концепт. Додатно, већина појмова садржаних у члану 194 КЗ носи неуједначана правна тумачења чиме схватање ове инкриминација постаје крајње арбитрано.

Тек могуће корекције односиле би се на парцијализовање законских одредби, те евентуалне измене у погледу кривичног гоњења и кажњавања, а што ће бити представљено у наредном сегменту овог рада.

Кривично гоњење учиниоца насиља у породици

Друга могућност у погледу евентуалних измена националне легислативе која се тиче насиља у породици односила би се на сегмент кривичног гоњења. Ово се тако нотира како у односу на специфичан круг лица обухваћених тренутним тумачењем појма породице, тако и у односу на конкретне облике радње извршења садржане у инкриминацији из члана 194 КЗ.

Наиме, уколико би се законодавац и даље определио за постојећи шири приступ дефинисању оквира заштитног објекта, чини се логичним да би лица

која припадају појму шире породице, у случају извршења радње која одговара основном облику кривичног дела из члана 194 КЗ могла остварити кривично-правно заштиту и гоњење учиниоца тек по предлогу. Наиме, чињеницом да је законодавац чланом 186 КЗ предвидео ће да у случају силовања почињеног од стране брачног друга кривично гоњење бити вођено по предлогу пасивног субјекта односно оштећене стране, чини се нелогичним да блажи облици насиља (психолошко) учињени према лицима која су у даљој вези у односу на учиниоца имају строжије решење.

Тек други модел односио би се на могућност да јавни тужилац након процене извршених радњи покрене кривични поступак по службеној дужности, и без предлога оштећеног лица, али у контексту неке од општих инкриминација. На тај начин, остварила би се заштита пасивног субјекта, али би се и према учиниоцу дела примениле блаже казнене одредбе предвиђене за неко од других кривичних дела обухваћених радњом извршења.

Да ли се ради о насиљу у породици или неком другом кривичном делу, оцењивало би се у сваком конкретном случају, при чему критеријум одлучивања не би зависио само од саме радње извршења, већ пре свега од других елемената који противправност смештају у породични контексту.

Истина дати модел водио би непотребном паралелизму кривично-правних одређења, али је исто неминовност у ситуацији када постојеће законско одређење насиља у породици асимилује читав корупус различитих кривичних дела.

Други сегмент могућих измена законских одредби које се тичу кривичног гоњења, односи се на обавезу официјалности у односу на поједине облике овог кривичног дела. Наиме, судска пракса неретко представља доста репрезентативне примере дискутабилне оправданости примене кривично-правних одредби и обавезе *ex officio* гоњења. Судија Врховног суда Милошевић (2009; 32) тако наводи случај из праксе према коме: *„супруг пекарски радник са супругом и две ћерке од три и шест година, живи у изнајмљеном стану, дворишној згради, једног београдског приградског насеља. Газдарица живи у уличној згради. Он долази у рано јутру у свој стана, када избаци последњу фуруну, око пет часова, и увек га чека распремљен кревет, нешто да поједе, умије се (нема купатила), а конкретног јутра ништа од тога. Он почиње да виче, пробуде се супруга и старије дете, и супруга виче на њега у стану, потом из дворишта, вика, нема физичког контакт, млађе дете и даље спава. али пробуди се газдарица, не може да спава, зове полицију, газдарица и супруга говоре да је било страшно. Одведеше га, па кривична пријава за члан 194. став 1 Кз, па истражни судија после саслушања одреди притвор”*.

Наиме, представљена вињета јасно сведочи да у конкретном случају није дошло до повређивања физичког интегритета пасивног субјекта. Ипак, задовољавање критеријума озбиљне претње и угрожавања душевног интегритета, као и јасна могућност арбитражности оцене чињеничног стања, и даље квалификује у пракси ово понашање као кривично дело, са озбиљним правним последицама по учиниоца, али и целокупну породицу.

Сумирајући наведено, као и чињеницу да поједини бракови деценијама функционишу у патолошкој агресивној симбиози, поставља се отуда упитним да ли према актуелном одређењу бића кривичног дела насиља у породици сви облици, укључујући и оне који не подразумевају телесно угрожавање или повређивање, нужно захтевају и *ex officio* гоњење. Важност дате дилеме потврђује се и иницијативом Основног јавног тужилаштва у Суботици које је достављајући закључке поводом радне Закона о изменама и допунама Кривичног закона А бр. 163/12 од 23.10.2012. године, између осталог предложило да се основни облик кривичног дела из члана 194 КЗ гони по предлогу оштећеног лица.

Додатно, представљена ситуација отвара питање оправданости задирања у приватност унутарпородичних збивања, сложеност одраза извршења евентуалних кривичних санкција, те питање да ли би у датој ситуацији с обзиром на бидирекциону агресију било оправдано казнити оба брачна друга.

Јасно, кривично право не сме имати примарно васпитну улогу, нити улогу медијатора у брачним и породичним односима. Његова примена отуда се поставља као крајње средство друштвеног реаговања на одређена понашања. Управо у том смислу чини се да би претходни примери судске праксе више одговарали нормама обухваћеним прекршајним законодавством, а које и у постојећим законским решењима носи доста елегантан и постепен модел друштвеног реаговања.

Вративши се проблему кривичног гоњења учинилаца насиља у породици, дати проблем се може се сагледати и у случајевима у којима је суд огласио кривим оба супружника. Наиме, Пресудом Окружног суда у Београду Кж 3062/06 од 21.11.2006. године и пресудом трећег општинског суда у Београду К. 188/06 од 19.05.2006. године наводи да је окривљени починио кривично дело када је употребом силе угрожавао телесни и душевни интегритет члана породице. Истом пресудом утврђено је да је окривљени своју супругу психички малтретирао говорећи јој да је зове Лешће и покојна мајка, позивајући је да се убије и да је луда. Угрожавање душевног интегритета супруге извршено је и изазивањем осећања страха од великог кухињског ножа или дрвене мотке коју је окривљени стално носио са собом. Коначно, окривљени је оштећену физички злостављао ударајући је песницама у пределу главе.

Ипак, у истом предмету утврђено је да је и супруга крива у контексту члана 194 КЗ, а чињеницом да је угрозила спокојство и душевно стања члана породице. Пресудом је утврђено да је окривљена супруга свакодневно психички малтретирала провоокривљеног брачног друга уз претње и замахивање ножем, односно физички злостављала ударајући га док лежи.

Премда парцијално посматрано, представљена понашања јасно испуњавају законске критеријуме бића кривичног дела насиља у породици поставља се питање да ли је држава дужна да интервенише у сферу патологизираних породичних односа без иницијативе оштећене стране. У конкретном примеру тешко је замислити да ће условно кажњавање или казна затвора заиста утицати превентивно у смислу даље корекције понашања и брачних односа. Исто се може закључити и у контексту ограниченог репертоара мера заштите пред-

виђених Породичним законом. Осим уколико законодавац није предвидео да у оваквим случајевима нужно следи и бракоразводна парница чини се да би у конкретном случају социјално-психијатријске и психолошке интервенције биле ефективније у односу на кривичноправно инволвирање.

И док идеја о рестриктивнијем схватању правних могућности кривичног гоњења учинилаца насиља у породици по службеној дужности може деловати ретроградно, ваља напоменути да оваква идеја никако не аболира извршиоце, већ пре свега има за циљ растерећење кривичног правосуђа, као и увођење теоријских и практичних разграничења. Датим моделом, обезбедило би се да кривично правно остане резервисано само за најтеже облике угрожавања права и друштвених вредности, те да насиље у породици буде препознато у свој својој стварној феноменолошкој и епидемиолошкој важности.

Наравно, изнети аргументи могу наићи на бројне критике. Ово се истиче и у контексту запажања према којима и поред (декларативне) интенције законодаваца да пружи обухватну заштиту жртвама постојећа тужилачка и судска поступања показују озбиљне пропусте. Тако се истиче чињеница да тужилаштва у РС неретко одустају од кривичног гоњења уколико се истоме оштећена не придружи, односно накнадно одустане од првобитног исказа из кривичне пријаве.

Водећи се виктимолошким сазнањима о снажном притиску коју жртва насиља у породици трпи законодавац је управо предвидео да ће се наведени случајеви гонити по службеној дужности. Отуда би дословно схватање закона водило закључку да накнадни став оштећене не сме бити витални критеријум одлучивања јавног тужиоца. Могућност коришћења других доказних материјала, те аргументовање на основу лекарских и полицијских извештаја, као и изјава сведока морали би се сматрати довољним у контексту дате инкриминације. У прилог овој тези говори и став различитих невладиних организација које постављају питање да ли би у случају да возач аутомобила тешко телесно повреди пешака тужилаштво одустало од кривичног гоњења у случају накнадне незаинтересованости оштећене стране у погледу кривичног гоњења учиниоца. Свакако негативан одговор морао би бити генерализован и у контексту насиља у породици.

Друге могућности друштвеног реаговања

Вративши се раније представљеним примерима из судске праксе поставља се питање да ли заправо значајан сегмент случајева породичног насиља уистину захтева кривично процесуирање учиниоца или се може размишљати о другим, целихсходнијим видовима друштвеног реаговања. Тако се стиче утисак да раније поменути ситуација када се окривљени безобзирно понашао према својој мајци на тај начин што је уз увреде није пуштао у кућу, односно када је окривљени у дужем периоду викао на своје родитеље, хистерисао и захтевао од њих новац за куповину дроге, пре одговара прекршајној, него кривичној интервенцији.

Дати примери репрезентативни су с обзиром на чињеницу да задирање у сферу породичних односа захтева специфичан сензибилитет, а пре свега постепеност. Породични односи су по својој природи другачији него када се говори о насилним односима између не-блиских особа, а по правилу се не прекидају ни након изречених кривичних санкција. Отуда се чини да државноправно реаговање иницијално мора бити усмерено ка строжијем надзору, упозоравању, те уклањању услова који доводе до насиља.

Управо у том смислу Закон о прекршајима у члану 59 отвара и могућност изрицања обавезне мере лечења од алкохола и психоактивних супстанци, а чиме би се деловало у контексту специјалне превенције, редукције врло честих ризико фактора и обезбеђивања заштите жртве.

Друга стратегија поступања односила би се на ширу примену начела опортунитета у контексту кривичног гоњења учинилаца насиља у породици. Наиме, сходно одредбама Законика о кривичном поступку одлагање кривичног гоњења могло би бити условљено обавезом подвргавања одвикавању од алкохола или опојних дрога или психосоцијалној терапији (Шкулић, 2014; Бркић, 2013). Применом датог института тако би се обезбедила елиминација чинилаца који доприносе насилним односима, пружила би се адекватна унутарпордична медијација, растеретило кривично правосуђе, а уз обезбеђивање адекватне друштвене интервенције.

Оваква решења премда би могла деловати либерално из аспекта криминалне политике сузбијања и спречавања насиља у породици, морају се пре свега сагледати у контексту реалитета остваривања специјалне превенције и стварности заштите жртава породичног насиља. Чињеница према којој се значајан број насилника након издржане затворске казне врати кући, без раскида брачне заједнице, говори у прилог тези да државна интервенција мора имати управо превентивни карактер. Додатно, како у реалитету услова пеналних установа у Србији не постоје специјализовани програми намењени учиниоцима насиља у породици, изрицање кратких затворских казни не може се видети као ефективан вид решавања овог проблема.

Друга трајекторија размишљања могла би обухватити анализу казних одредби у контексту насиља у породици. Наиме, осим чињенице да је током новелирања кривичног законика законодавац показао неконзистентност у погледу строгости прописивања казни, значајна критика последњих година односи се на потребу строжег кажњавања у случају специјалног поврата, односно кршења изречених мера заштите садржаних у Породичном закону.

Водећи се различитим извештајима и јавним расправама данас се често упућује на то да судови изричу благе казне, а неретко испод законског минимума. Премда је јасно да суд у својој оцени узима у обзир постојање извршења ранијег кривичног дела, опажена казнена тенденција отуда поставља питање потребе увођења експлицитних законских норми којима се предвиђа рестриктивнија казнена политика. Пример у овом контексту може се наћи у упоредноправном прегледу и решењима појединих европских законодавстава који у

кривичноправним одредбама експлицирају да ће се повратник казнити дуплом казном у односу на предвиђену за првопреступника (Павловић, 2013).

Поред наведеног, упоредно правним прегледом драстична разлика нотира се у погледу хитности поступања и имплементације законом предвиђених мера заштите жртава насиља у породици. Тако док Аустријско законодавство као и кривично законодавство САД предвиђа могућност изрицања полицијских налога којима се отвара могућност да по обављеној процени и интервенцији полиција непосредно удаљи из домаћинства учиниоца насиља, национално решење није прихватило овакав модел (Dearing, 2002; Burton, 2008).

У односу на дати предлог често се могу чути аргументи према којима би се полицији дала превише широка овлашћења, односно став да одлуку о исељењу може донети само суд. Премда се наведено може и прихватити, поједине државе у оквиру САД овај проблем елегантно су решиле на тај начин што поступајући полицијски службеници приликом саме интервенције могу контактирати дежурног судију. У тој ситуацији, након образложења полицајца, судија том приликом издаје одговарајући усмени налог, а накнадно и одговарајуће писмено решење.

Анализирајући друштвену реакцију на феномен насиља у породици неспорно је да је у Србији пуно учињено у погледу обезбеђивања заштите жртава насиља у породици. Ипак, пракса градње сигурних кућа, премда од помоћи, негира основну интенцију према којој би друштвена интервенција морала бити усмерена према учиниоцу, а не према жртви. Тако претходно поменути упореднооправни оквири предвиђају да држава по исељењу учиниоца истом може обезбедити смештају у неком од колективних центара или прихватилишта, у случају да исто није у стању да обезбеди сам. Непосредност интервенције, те примена мера према насилнику, а не жртви, отуда се чини много логичнијим и сврсисходнијим концептом.

Осврнувши се на оквир Породичног закона и предвиђених мера заштите већина извештаја данас упућује да се годишње у Србији дате мере изрекну у неколико стотина случајева годишње. Ипак, чини се потпуно јасним да данас у Србији не постоје адекватни механизми контроле изречених мера, осим да се прекршилац затекне *in flagrante*. Полиција као надлежни орган за праћење наведених мера данас нема довољно ресурса којима би се остварила ефективна контрола законских одредби, а чиме ове одредбе Породичног закона постају само „мртво слово на папиру“.

Савремени кривичноправни, пенолошки и криминолошки концепт јасно је у овом контексту понудио решења која ефикасно акомодирају новија научно-технолошка достигнућа. Концепт електронског надзора тако данас представља потпуно уобичајени модел контроле кретања и понашања лица према којима су изречене одређене законске мере (Стевковић и Васиљевић, 2008).

Тако различити модели електронског надзора осим што дозвољавају праћење кретања у реалном времену нуде врло прилагођене форме мерама забране приласка. Постављењем одговарајућих уређаја и на учиниоца и на

заштићену жртву нуди се потпуно сигуран модел заштите који региструје приближавање на удаљености мањој од прописане судском одлуком. Слично, омогућава и праћање кретања насилника и контролу приласка локацијама на којима жртва обично борави или има запослење.

Премда критичари наведеног концепта поред права на задирање у приватност понашања истичу и економско оптерећење које би примена датог модела носила, упоредноправни преглед носи елегантна решења и у овом контексту. Наиме, чињеницом да сваки новији мобилни телефон интегрише функцију ГПС-а, као и да омогућава праћење кретања посредством базних станица не може се држати постојаном теза о високим трошковима примене дате технологије. Уколико би држава заиста прихватила приоритет заштите жртава насиља у породици чини се да би значајан број националних компанија факултета и института био у стању да прилагоди поменути ГПС технологију кроз одговарајући технолошки патент. Ово се истиче с обзиром на значајну медијску фаму која је пратила процес набавке електронских уређаја који се примењују у оквиру кућног притвора односно издржавања казне затвора у просторијама у којима осуђени станује, а за које су помињане милионске суме.

Додатно, вративши се финансијским оптерећенима и упоредноправном прегледу поједина законодавства предвидела су такво решење у којима ће мере надзора бити спровођене на терет самог учиниоца. И мада је вероватно да би наведено решење било неприменљиво у одређеном сегменту учинилаца којим немају стабилне изворе прихода представљени модел нудио би бар делимично финансијско растерећење државе.

Коначно, примена мера електронског надзора могла би се ограничити само на она лица која би сходно претходној психолошкој и психијатријској процени била идентификована као високо ризична. Развој објективизованих инструмената процене унутарпородичних насилника тако данас представља редован сегмент иностране судске праксе која се ослања на сазнања форензичке науке (Dutton & Kropp, 2000; Hilton et al, 2004). Селектовањем ужег круга насилника са високим агресивним потенцијалима, те применом поменутих мера надзора чини се да би био остварен баланс тежњи ка одржавању економичности и стварних потреба посебно угрожених жртава насиља у породици.

Закључак

Насиље у породици представља врло специфичан феномен чије решавање захтева балансирану друштвену реакцију. Премда епидемична и са озбиљним последицама, дата појава не може се увек решавати кривичноправним одредбама. Постепеност државног реаговања, заштита породичних интереса, као и ефективна заштита жртава мора отуда подразумевати мултидимензионално и постепено интервенисање.

Налажење праве мере између заштите, превенције и строге репресије у тешким случајевима породичног насиља није свакако једноставан задатак.

Ипак, чини се да се постојећа законска решење, након више од деценије примене, нису показала ефективним. Додатно, постојећи законски оквир чини се доста компликованим, са непотребним преклапањима. Оваква ситуација диригована је пре свега императивом да се насиље у породици посматра као засебан кривичноправни ентитет, а што компликује и све евентуалне предлоге унапређења постојеће легислативе.

Тек можда најједноставније решење у овом смислу представља враћање на концепт кривичног гоњења учиниоца кроз опште инкриминације, при чему би се у потпуности поштовао отежавајући контекст породичних збивања. Дати модел водио би теоријском поједностављивању, елегантнијој и јаснијој судској пракси, а уз одговарајуће препоруке поступања судова и тужилаштва, исто не би било на штету жртава. Чињеницом да поједина европска законодавства не предвиђају засебну инкриминацију насиља у породици, а опет пружају доста ефективне механизме заштите, свакако говори у прилог овој тези.

Литература:

1. Antić, N. (2004). Nasilje u porodici - krivično delo iz člana 118a. KZRS. *Branič - časopis Advokatske komore Srbije*, 117(1), 66-68.
2. Brkić, S. (2013) Krivičnoprocesno pravo- posebni deo. Pravni fakultet
3. Delić, N. (2012). Krivičnopravni aspekti nasilja u porodici. U Panov S., M. Janjić-Komar, M.
4. Škulić (ur.) Nasilje u porodici- zbornik radova sa naučnog skupa. Beograd: pravni fakultet. 108-128
5. Dutton, D. G., & Kropp, P. R. (2000). A review of domestic violence risk instruments. *Trauma, Violence, & Abuse*, 1(2), 171-181.
6. Hilton, N. Z., Harris, G. T., Rice, M. E., Lang, C., Cormier, C. A., & Lines, K. J. (2004). A brief actuarial assessment for the prediction of wife assault recidivism: the Ontario domestic assault risk assessment. *Psychological assessment*, 16(3), 267-275.
7. Jovanović, S. (2008). *Krivično-pravna zaštita od nasilja u porodici*. Doktorska disertacija. Beograd: Pravni fakultet Union.
8. Jović, M., & Kešetović, Ž. (2002). Nasilje u porodici u svetlu novih inkriminacija - čl. 118-a KZS. *Bezbednost*, Beograd, 44(6), 866-888.
9. Milošević, N. (2012) Nasilje u porodici. U Panov S., M. Janjić-Komar, M. Škulić (ur.) Nasilje u porodici, zbornik sa naučnog skupa, Beograd: Pravni fakultet, 218-235
10. Nikolić-Ristanović, V., & Milivojević, S. (2000). Viktimizacija žena nasiljem u porodici: uticaj socijalnih faktora vezanih za društvene promene i životnu dob. Beograd
11. Njagulović, J. (2012). Nasilje u porodici - tri segmenta pravne zaštite u domaćem zakonodavstvu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, (62), 593-603.
12. Panov, S. (2008). *Porodično pravo*. Beograd: Pravni fakultet
13. Pavlović, Z. (2013). *Seksualna zlupotreba dece – kriminološke i krivičnopravni aspekti*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
14. Počuča, M. (2010). *Porodično pravo*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
15. Počuča, M. i Šarkić, N. (2012). *Porodičnopravo i porodičnopravna zaštita*. Beograd: Službeni glasnik

16. Stevković, L., & Vasiljević, D. (2008). Elektronsko praćenje u oblasti izvršenja krivičnih sankcija. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 27(1-2), 265-280.
17. Stojanović, Z. (2009). *Komentar krivičnog zakonika*. Beograd: Službeni glasnik
18. Šulović, Z. (2009). Krivično delo nasilje u porodici. U Panov S., M. Janjić-Komar, M. Škulić (ur.) *Nasilje u porodici*. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca, 106-116
19. Žarković, M., Šurlan, T., Kiurski, J., Matić, M. i Josimović, S. (2012). *Ka boljoj zaštiti žrtava nasilja u porodici*. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.

Violence in the family - the old solutions to new legislation

Summary: After more than a decade of changes of the national criminal legislation when was first time introduced the crime of domestic violence one can perceived questionable results in terms of general and specific prevention. High frequency, serious consequences, frequent cases of fatal outcomes, as well as practically a regular practice of violation of protective measures for victims of domestic violence, exist as a constant in Serbian society. Although the causes for this are numerous, in this paper, the authors will give a brief overview of some theoretical and practical problems associated with this incrimination, as well as suggestions of possible improvement in this context. Pointing to the partial confusion which came as a result of the introduction of this crime, and inconsistency of authors views and lawyers in practice, will point to the need for revision of existing legislation, as well as the benefits of earlier interpretations. In addition, with the aim of improving protection measures, will feature a segment comparative law practice, ie the possibility of transfer of certain concepts in the national context.

Key words: domestic violence, criminal law, protective orders, prevention